

Ks. Bogusław Daniel Kwiatkowski¹
UKSW, Płock

KONCEPCJA CHRYSSTUSA BIBLIJNO-EKLEZJALNEGO JAKO KLUCZ DO CHRYSSTOLOGII INTEGRALNEJ WEDŁUG A. AMATO

Właściwie w każdej spójnej propozycji chrystologicznej można znaleźć określoną perspektywę badawczą, dzięki której dany teolog pragnie jak najbardziej adekwatnie ukazać Jezusa Chrystusa i Jego dzieło zbawcze. Propozycję takiej perspektywy daje abp Angelo Amato. Jest to opcja na rzecz Chrystusa biblijno-eklezyjnego, która podkreśla historyczność Jezusa, ciągłość między Jezusem historii a Chrystusem wiary, wyznanie Chrystusa jako absolutnego i ostatecznego Zbawiciela oraz ukazanie znaczenia przyniesionego przez Niego zbawienia dla człowieka współczesnego.

We współczesnej myśli teologicznej faktem jest wielka mnogość propozycji chrystologicznych. Właściwie każdy z teologów, próbujących zbudować określoną wizję chrystologii, zmuszony jest wybrać konkretną metodologię oraz perspektywę, dzięki której będzie mógł przedstawić, jak sądzi, w jak najbardziej adekwatny sposób postać i dzieło zbawcze Jezusa Chrystusa. Jeżeli co do metody istnieje wśród teologów względna zgoda², to kwestia perspektywy poznawczej pozostaje otwarta. Wybór owej perspektywy jest przyczyną dużego zróżnicowania wśród modeli chrystologicznych. Zazwyczaj opowiedzenie się za określoną perspektywą albo przyjęcie jakiegoś klucza hermeneutycznego nadaje danej chrystologii swoisty charakter i specyfikę, nawet w obrębie samej teologii katolickiej, protestanckiej, czy każdej innej.

¹ Ks. dr Bogusław Daniel Kwiatkowski, ur. w 1965 r., dyrektor Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego Diecezji Płockiej i Punktu Konsultacyjnego w Płocku UKSW w Warszawie. Wykłada teologię dogmatyczną w Punkcie Konsultacyjnym UKSW w Płocku i na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu. Adres do korespondencji: ul. Misjonarska 1, 09-402 Płock, e-mail: kwiad65@gmail.com.

² Na temat metody we współczesnej chrystologii zob. G.L. Müller, *Chrystologia – nauka o Jezusie Chrystusie*, Kraków 1998, s. 34-43; J. Dupuis, *Wprowadzenie do chrystologii*, Kraków 1999, s. 12-15.

Zagadnienia chrystologiczne stały się dzisiaj na tyle interesujące, że wykroczyły nawet poza teren teologii chrześcijańskiej, dlatego też coraz częściej mówi się o chrystologii „z zewnątrz”. Chodzi tu o postrzeganie Jezusa przez religie niechrześcijańskie oraz przez szeroko pojętą kulturę, na którą składa się refleksja filozoficzna, literacka i psychologiczna³. Pomijając jednak nawet zagadnienie chrystologii „z zewnątrz”, stajemy przed zjawiskiem wielkiej różnorodności chrystologii chrześcijańskich, z których każda pretenduje do miana najbardziej adekwatnej. Gąszcz ten staje się jeszcze większy, gdy weźmiemy pod uwagę chrystologie „inkulturowane”, albo charakterystyczne dla określonych kontynentów i kultur⁴. W tym nagromadzeniu współczesnych chrystologii warto zwrócić uwagę na propozycję włoskiego teologa, abpa Angelo Amato⁵, która stara się ukazać pełen obraz Jezusa Chrystusa bez wcześniejszego narzucania chrystologii apriorycznego schematu. Oczywiście, jak każdy teolog przymierzający się do zadania zbudowania określonej chrystologii, również A. Amato, wybiera pewną perspektywę. Jednak jej złożoność i kompletność pozwala ufać, że obraz Jezusa Chrystusa, widziany poprzez nią, będzie jak najbardziej zbliżony do prawdy. Tę perspektywę Amato nazywa opcją na rzecz Chrystusa biblijno-eklezjalnego⁶. Określenie to wymaga pewnych wyjaśnień i uściśleń.

1. IDEA CHRYSTUSA BIBLIJNO-EKLEZJALNEGO

Koncepcja przyjęta przez A. Amato zakłada oparcie refleksji chrystologicznej na dwóch filarach: danych biblijnych i odczytaniu ich w szeroko pojęty sposób przez wspólnotę Kościoła. Już w punkcie wyjścia uwidacznia się próba powiązania dwóch wizji chrystologicznych – oddolnej i odgórnjej. Amato zaczyna od wyartykułowania roli życia i wiary Kościoła we właściwym odczytywaniu danych biblijnych. Chrystus biblijno-eklezjalny jest tym Chrystusem, którego nam daje Kościół w Piśmie świętym oraz w swym życiu i wierze. Kontekstem interpretacji danych biblijnych jest Kościół, ale ta interpretacja nie sprowadza się jedynie

³ Zob. A. Amato, *Gesù il Signore. Saggio di cristologia*, Bologna 2003⁶, s. 15-35.

⁴ Zob. M. Gronchi, *Gesù Cristo nelle diverse culture. Europa, America Latina, Africa, Asia e «mondo» femminile*, Milano 2006.

⁵ Abp Angelo Amato SDB ur. 8 czerwca 1938 r. w Molfetta, jest prefektem Kongregacji Spraw Kanonicznych. Studiował na Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim i Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. W latach 1978-1979 był stypendystą Patriarchatu Ekumenicznego w Konstantynopolu i w Salonikach. Był wykładowcą dogmatyki na Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie i dziekanem Wydziału Teologicznego. Pełnił też funkcje prorektora tej uczelni. Był konsultorem Kongregacji Nauki Wiary i Papieskiej Rady Popierania Jedności Chrześcijan, a także Kongregacji ds. Biskupów. Od 19 grudnia 2002 r. był sekretarzem Kongregacji Nauki Wiary. Od 9 lipca 2008 r. jest prefektem Kongregacji Spraw Kanonicznych. Abp Amato specjalizuje się w chrystologii. Był współautorem deklaracji *Dominus Iesus*.

⁶ Por. A. Amato, *Gesù il Signore...*, op. cit., s. 72.

do poszukiwań natury naukowej. Jest czymś więcej. Amato stwierdza: „Nasze wyznanie chrystologiczne, bardziej niż owocem ludzkich poszukiwań lub konkluzji badań historyczno-teologicznych, jest przed wszystkim Bożym oświeceniem we wierze”⁷. W poszukiwaniach chrystologicznych chodzi więc w pierwszym rzędzie o poddanie się oświeceniu we wierze, które może się dokonać w Kościele. Akcentowanie elementu eklezyjnego nie świadczy o usilnym dogmatyzowaniu twierdzeń na temat osoby, natur, czy dzieła zbawczego Jezusa Chrystusa, a wręcz przeciwnie – o dowartościowaniu egzystencjalnego wymiaru refleksji chrystologicznej, bez zrywania z nieprzerwanym ciągiem Tradycji i teologii przeżywanej w Kościele.

Dlaczego Amato tak podkreśla konieczność zespolenia elementu biblijnego z eklezyjnym? Przyczyną tego jest troska o zachowanie prawdy dotyczącej tożsamości Chrystusa jako jedynej drogi do prawdy o Bogu i do zbawienia człowieka⁸. W tym miejscu należy podkreślić ciągle obecną w chrystologii Amato ideę zbawienia dokonującego się dzięki jednemu Zbawicielowi, jakim jest Jezus Chrystus. Chrystologia i soteriologia spletają się, a jedna eksponuje wartość drugiej.

Według Amato tylko ukazanie Chrystusa w Jego wymiarze osobowym, boskim i ludzkim, może zagwarantować ludzkości zbawienie. Chrystologia, która nie jest oparta na Chrystusie biblijno-eklezyjnym, nabiera cech przekazu o cha-

⁷ “La nostra confessione cristologica, più che frutto di umano ricercare o conclusione di indagini storico-teologiche, è anzitutto illuminazione divina nella fede” (tamże, s. 73).

⁸ Por. tamże, s. 72. Zagadnienie Chrystusa jako Prawdy absolutnej i uniwersalnej zajmuje istotne miejsce w rozważaniach naszego teologa. Jest to jednak odrębny temat, wykraczający poza ramy problematyki podejmowanej w niniejszym artykule. Zob. A. Amato, *Nadzieja, której źródłem jest Chrystus*, *Communio* 19, 6 (1999), s. 64-66; tenże, *Gesù, identità del cristianesimo. Conoscenza ed esperienza*, Città del Vaticano 2008, ss. 39-48.

Troskę o czystość obrazu Jezusa Chrystusa Amato wyrażał też w swoich wystąpieniach. O jednym z takich wystąpień z czasów, gdy Amato był jeszcze Sekretarzem Kongregacji Nauki Wiary, donosi strona internetowa www.zenit.org: “La Chiesa deve riscoprire il vero Gesù attraverso la fede, la ricerca storico-critica e la tradizione biblico-ecclesiale, ha affermato il segretario della Congregazione per la Dottrina della Fede, l’Arcivescovo Angelo Amato. (...) Monsignor Amato ha definito la situazione della Chiesa in questo senso «critica» e bisognosa di «una rapida terapia di guarigione» a causa di certe concezioni errate su Gesù attualmente diffuse. Alcune, ha osservato, sono riduttive perché non accolgono il mistero rivelato nella sua integrità, mentre altre sono razionaliste e tengono conto solo dell’aspetto storico prescindendo da ciò che è specificamente cristiano, come «il valore definitivo e universale della rivelazione di Cristo, la sua condizione di Figlio del Dio vivo, la sua presenza reale nella Chiesa o l’universalità del suo sacrificio redentore»” (<http://www.zenit.org/article-13431?l=italian>, 03.06.2009).

rakterze humanistycznym lub ogólnoreligijnym i przez to nie ukazuje prawdziwej tożsamości Chrystusa jako jedynej drogi do Boga i do zbawienia człowieka⁹.

Kontekst eklezjalny posiada w koncepcji Amato dwojaki wymiar: po pierwsze stanowi środowisko przekazywania i interpretacji danych biblijnych w celu adekwatnego odczytania tożsamości Jezusa Chrystusa, a po drugie jest środowiskiem, które się żywi Chrystusem i w Nim znajduje fundament istnienia i działania. Wyjaśnia to następująca myśl włoskiego teologa: „Życie duchowe ludu Bożego, jego zaangażowanie w świętość, apostołat, misję, napięcie ekumeniczne mają swoje źródło w Jezusie Chrystusie, Synu Bożym wcielonym i Odkupicielu, prawdziwym człowieku i prawdziwym Bogu, współistotnym Ojcu i nam”¹⁰. Mamy zatem do czynienia ze sprzężeniem zwrotnym: Kościół przekazuje prawdę o Chrystusie, ale dzięki Niemu jako Synowi Bożemu, Prawdzie i Odkupicielowi żyje i działa, świadcząc o wierze w Niego. Amato widzi więc konieczność współwystępowania prawdy o Chrystusie, środowiska jej przekazywania, jakim jest Kościół oraz żywego świadectwa o Nim, które dokonuje się w życiu Kościoła.

2. KONSTITUTYWNE ELEMENTY KONCEPCJI CHRYSYTA BIBLIJNO-EKLEZJALNEGO

Idea Chrystusa biblijno-eklezjalnego stanowiąca osnowę refleksji chrystologicznej Amato, którą zarysowaliśmy powyżej, jest złożonym systemem myślowym, obejmującym całość wydarzenia Chrystusa¹¹. W procesie budowania kompletnego obrazu Chrystusa wyodrębnia on cztery elementy konstytutywne: historię Jezusa Chrystusa; ciągłość osobową między Jezusem historii a Chrystusem dogmatu i wiary Kościoła; uznanie oraz wyznanie Jezusa Chrystusa jako absolutnego i ostatecznego Zbawiciela; znaczenie zbawcze Chrystusa biblijno-eklezjalnego dziś¹². Bazując na tych podstawach, chrystologia pozostaje zgodna z przekazem biblijnym, a jednocześnie wierna eklezjalnemu odczytywaniu Pisma świętego. To pozwala poznawać i kochać Chrystusa takiego, jakim On sam się daje po-

⁹ Por. tenże, *Gesù il Signore...*, op. cit., s. 72

¹⁰ „La vita spirituale del popolo di Dio, il suo impegno di santità, di apostołato e di missione, la tensione ecumenica hanno la loro sorgente in Gesù Cristo, Figlio di Dio incarnato e redentore, vero uomo e vero Dio, consustanziale al Pader e a noi” (tamże).

¹¹ Wyrażenie „wydarzenie Chrystusa”, często występujące w refleksjach chrystologicznych, pojawia się wiele razy także w myśli Amato. Oznacza ono całokształt zdarzeń, faktów, nauczania, działania Jezusa ziemskiego, wskazujący na Jego tożsamość jako Chrystusa i Zbawiciela. Wydarzenie to jest zazwyczaj interpretowane jako historyczne, ale jednocześnie transcendujące historię i nadające jej nowy sens.

¹² Por. tamże, s. 73.

znać nam, a nie takiego, jakim chcielibyśmy Go widzieć¹³. Warto więc przyjrzeć się dokładniej każdemu z wyżej wymienionych elementów.

2.1. HISTORIA

Niemożliwe jest zbudowanie prawdziwej i kompletnej chrystologii – twierdzi Amato – bez odwołania do historii Jezusa. Stanowi ona jądro wszelkich wizji chrystologicznych, bez względu na wybraną metodologię, czy perspektywę hermeneutyczną. Należy ponadto pamiętać, że w odniesieniu do Jezusa Chrystusa historię należy pojmować dwojako: 1) w znaczeniu całokształtu wydarzeń, które miały miejsce w określonym miejscu i czasie; 2) jako miejsce zbawczego działania Boga. Zwykła historia staje się w Chrystusie historią zbawienia, ponieważ ono realizuje się w Jego konkretnej historii¹⁴. Wymienione dwa wymiary historii nie stanowią odrębnych poziomów, które współistniałyby bez wzajemnych relacji, niejako równoległe do siebie, ale splatają one się ze sobą. W wydarzeniu Chrystusa historia rozumiana jako ciąg wydarzeń jest jednocześnie historią definitywnego zbawienia¹⁵.

Zakotwiczenie chrystologii w historii sprawia, iż zostaje ona uwolniona od podejrzeń sugerujących, że Chrystus mógłby być mitem, czy jakimkolwiek innym wytworem myśli ludzkiej. Stąd akcent położony przez Amato na fakt, że w najnowszych badaniach naukowych Ewangelie są coraz częściej traktowane jako wiarygodne źródła historyczne. Poszukiwania naukowe zatoczyły krąg: od bezkrytycznego uznania Ewangelii za biografie Jezusa, przez negację ich wartości historycznej, aż do powrotu do ich udokumentowanej wartości historycznej i biograficznej¹⁶. Istnieje więc możliwość dotarcia do prawdy o Jezusie historycznym, co stanowi jedną z podstaw wypracowania rzetelnej chrystologii. Amato stwier-

¹³ Por. M. Gagliardi, *La cristologia adamitica. Tentativo di recupero del suo significato originario*, Roma 2002, s. 498.

¹⁴ Por. A. Amato, *Gesù il Signore...*, op. cit., s. 74; por także, K. Góźdz, *Jesus Christus als Sinn der Geschichte bei Wolfart Panneberg*, Regensburg 1988; tenże, *Teologia historii zbawienia według Oscara Cullmanna*, Lublin 1996; tenże, *Relacje między historią świata a historią zbawienia według Karla Rahnera*, w: Cz.S. Bartnik, *Eseje o historii zbawienia*, Lublin 2002, s. 88-93.

¹⁵ Amato w sugestywny sposób opisuje relację istniejącą dzięki Chrystusowi między dwoma wymiarami historii: "Tale storia vista sia come «accadimento» che come «salvezza», non è da intendersi, però, come composta da dimensioni in divaricazione o in opposizione tra di loro, quasi esistessero due piani paralleli e irrelati. Essa è, invece, un unico filo rosso con aspetti in stretta correlazione tra di loro. In particolare, con l'evento Cristo la storia è giunta alla sua massima pregnanza salvifica, dal momento che in lui la storia (= esistenza, gesti, parole, atteggiamenti, evento pasquale) è contemporaneamente salvezza definitiva" (tamże, s. 82).

¹⁶ Por. tamże, s. 75-76. Na temat najnowszych badań nad historyczną wartością Ewangelii jako podstawy do zbudowania biografii Jezusa zob. tamże, s. 76-81; tenże, *La questione cristologica odierna*, w: <http://www.gliscritti.it/approf/2008/papers/amato280308.htm> (03.06 2009).

dza, że historia Jezusa stanowi pierwsze kryterium prawomocności, ważności, czy też solidności danej chrystologii¹⁷.

Omawiając zagadnienie roli historii w procesie wypracowywania określonej chrystologii, warto zwrócić uwagę na pewien aspekt historyczności Jezusa, który już wstępnie został zasygnalizowany. Otóż, historia Jezusa ma według naszego teologa wyjątkowy wpływ na kształt historii jako takiej. W refleksji Amato kluczowym wydarzeniem, które zmieniło oblicze świata i bieg historii, było Wcielenie. Stało się ono źródłem powszechnego zbawienia dla ludzkości i punktem zwrotnym otwierającym ludziom dostęp do definitywnego objawienia Boga. Tę chrystocentryczną wizję historii Amato opisuje w następujący sposób: „Ten historyczny fakt Wcielenia stanowi centrum całej historii: od niego wychodzimy, podążając zarówno w kierunku przeszłości, jak też przyszłości. Przyjście Chrystusa na ziemię stanowi czasowe centrum wszystkich wydarzeń.

Nie chodzi tu o zwyczajną konwencję historyczną, lecz o kryterium teologiczne: przyjście Chrystusa nie jest tylko ośrodkiem historii, lecz nadaje tej historii jej sens i wartość zbawczą. Wszystkie wydarzenia historyczne, zarówno poprzednie, jak też następne, zostają odniesione do Chrystusa i są oceniane w świetle osoby i dzieła Chrystusa, który obdarza historię swą łaską. Tym sposobem czas staje się jednym z warunków osiągnięcia zbawienia przez ludzkość i przez cały wszechświat¹⁸. Nie jest trudno dostrzec, że w tej wizji historii pobrzmiewają echa myśli O. Cullmanna¹⁹, czy H.U. von Balthasara²⁰. Amato czyni ową teologię historii elementem zbudowanej przez siebie koncepcji chrystologicznej.

2.2. CIĄGŁOŚĆ MIĘDZY JEZUSEM HISTORII A CHRYSYUSEM WIARY

Dyskusja nad zagadnieniem relacji między Jezusem historii a Chrystusem wiary ma już za sobą dość długą historię²¹. Nie ma więc sensu wracać do niej w niniejszym artykule. Wystarczy wspomnieć jedynie pewne kwestie, które dla Amato wydają się kluczowe. Otóż, problem podstawowy polega na tym, czy Chrystus głoszony przez Kościół jest tym samym Jezusem, który wyłania się ze źródeł biblijnych. Jawi się pytanie, czy możliwe jest sprowadzenie początków chrystologii do wydarzenia Chrystusa. Kościół od początku odpowiada twierdząco na to pytanie, uważając, że najbardziej rzetelne odczytanie wydarzenia Chrystusa dokonuje się właśnie w czasoprzestrzeni wspólnoty wiary, pod przewodnictwem i dzięki

¹⁷ Por. A. Amato, *Gesù il Signore...*, op. cit., s. 82.

¹⁸ Tenże, *Jezus Chrystus – centrum Jubileuszu 2000*, *Communio* 23,5 (2003), s. 21.

¹⁹ Zob. O. Cullmann, *Cristo e il tempo. La concezione del tempo e della storia nel Cristianesimo primitivo*, Bologna 1967.

²⁰ Zob. H.U. von Balthasar, *Teologia della storia*. Abbozzo, Brescia 1964.

²¹ Zob. J. Kudasiwicz, *Jezus historii a Chrystus wiary*, Lublin 1987; K. Gózdź, *Jezus. Twórca i Spełniel naszej wiary*, Lublin 2009.

światłu Ducha Świętego. Wszystkie etapy rozwoju chrystologii, a więc sobory, życie liturgiczne, czy interpretacja teologiczna stanowią uzasadnione działania, które nie wypaczyły historycznej prawdy o Jezusie, ale ją adekwatnie odczytały i wyraziły w kategoriach właściwych określonej epoki²².

Kiedy wraz z myślą B. Spinozy, a następnie S. Reimarus pojawiło się przeciwstawienie Jezusa historii Chrystusowi wiary, dokonano apriorycznego wyeliminowania Chrystusa, o którym mówiła wiara i dogmaty Kościoła. Zajęto się usilnie poszukiwaniami Jezusa jako postaci historycznej. Poszukiwanie to („Leben-Jesu-Forschung” albo „Old Quest”) zaowocowało różnymi „portretami” Jezusa, często sprzecznymi ze sobą. Niektórzy nawet zanegowali samo Jego historyczne istnienie. To z kolei skierowało myśli teologów na drogę poszukiwania Chrystusa jedynie w kerygmie o Jezusie z prawie kompletnym pominięciem zagadnienia historyczności (R. Bultmann). Reakcją na taki obrót sprawy była nowa perspektywa poszukiwań, tzw. „New Quest”. Przywróciła ona twierdzenie o ciągłości między Jezusem historii a Chrystusem kerygmy. Amato zwraca też uwagę na nową, współczesną fazę poszukiwań w tym zakresie, tzw. „Third Quest”, która dowartościowuje perspektywę historyczną, umieszcza Jezusa w środowisku żydowskim, podkreśla zaufanie do Ewangelii kanonicznych i nawiązuje dialog innymi naukami²³. Otwarte i rzetelne podejście do badań historycznych nad Jezusem pozwala na stwierdzenie, że Nowy Testament dostarcza nam „surowca”, z którego buduje się formuły dogmatyczne²⁴. Nie da się więc obronić tezy, że między Jezusem historii a Chrystusem wiary istnieje przepaść nie do pokonania. Wręcz przeciwnie, należy mówić tu o oczywistej ciągłości. Amato zwraca uwagę, że ciągłość ta zakłada, iż między wiarą a historią nie istnieje sprzeczność. „Wiara, istotnie, nie jest mitem bez podstawy historycznej, ani paradoksem bez racjonalnego uzasadnienia. A ze swej strony historia nie jest tylko kręgiem wydarzeń wewnątrzświatowych, ale gości również zbawczy dialog Boga z człowiekiem”²⁵. Ważna jest więc koncepcja historii, która nie będzie się zamykała apriorycznie na wymiar transcendentny, ale przyjmie jako realną możliwość bezpośredniego wejścia Boga w dialog z człowiekiem.

²² Por. A. Amato, *Gesù il Signore...*, op. cit., s. 83.

²³ Por. tamże, s. 86. Na temat „Third Quest” zob. C.A. Evans, *Jesus and His Contemporaries*, Leiden-New York-Köln 1995; G. Segalla, „La Terza” *Ricerca del Gesù storico: il Rabbi ebreo di Nazaret e il Messia crocifisso*, *Studia Patavina* 40 (1993), 3-55; tenże, *La verità storica dei Vangeli e la „terza ricerca” su Gesù*, *Lateranum* 61 (1995), 461-500.

²⁴ J.H. Charlesworth, *Gesù nel giudaismo del suo tempo alla luce delle più recenti scoperte*, Torino 1994, s. 43.

²⁵ „La fede, infatti, non è un mito senza fondamento storico, né un paradosso senza motivazione razionale. E, dal canto suo, la storia non è solo l’ambito di eventi intramondani, ma ospita anche il dialogo salvifico di Dio con l’uomo” (A. Amato, *Gesù il Signore...*, op. cit., s. 85).

W wydarzeniu Jezusa wiara i historia są ze sobą wewnętrznie powiązane. Nawet jeżeli w Nowym Testamencie możemy dopatrzeć się trzech poziomów teologicznych (teologia Jezusa historycznego, wspólnoty pierwotnej i ewangelistów), to jednak zarówno w historii jak i we wierze wspólnoty mamy do czynienia z osobowo identycznym Jezusem Chrystusem²⁶. To stwierdzenie jest kluczowe dla całej koncepcji Chrystusa biblijno-eklezyjalnego, gdyż bez ciągłości w tym względzie, nie tylko wspomniana koncepcja traciłaby sens istnienia, ale także wielowiekowa wiara i teologia Kościoła okazałyby się zawieszona w próżni.

2.3. JESUS CHRYSZTUS – ABSOLUTNY ZBAWICIEL

Poprzez kwestie historyczne dochodzimy do kolejnego, podstawowego elementu koncepcji chrystologicznej Angelo Amato. Jest nim wyznanie Jezusa Chrystusa jako absolutnego i definitywnego Zbawiciela. Jak stwierdza sam Amato, na pytanie dotyczące podstaw, na których opiera się przekonanie o uniwersalności i ostateczności zbawienia w Jezusie Chrystusie, należy szukać odpowiedzi w całym, przeprowadzonym przez niego dyskursie²⁷. Jest to zadanie bardzo obszerne, a więc będziemy zmuszeni do zarysowania jedynie najważniejszych tez.

Przede wszystkim nasz teolog w konsekwentny sposób robi przegląd najważniejszych momentów w chrystologicznej myśli Kościoła, aby pokazać, że każdy z etapów odkrywania pełnego obrazu postaci Chrystusa jest dowodem na autentyczność przekazu dogmatycznego o Nim. Tak właśnie naświetla naukę soborów starożytnych, z których każdy akcentował jeden z aspektów ontologii Zbawiciela, aby doprowadzić wreszcie do wykrystalizowania pełnego, pogłębionego, ale zarazem autentycznego obrazu Chrystusa, zachowując ciągłość myśli biblijnej, wyjaśniając ją bez wprowadzania interpolacji treściowych. Każdy z tych etapów rozwoju świadomości o Jezusie Chrystusie nie jest tylko pogłębianiem znajomości Jego ontologii, ale ma konkretne zakotwiczenie soteriologiczne. Kluczem zaś do całości jest zagadnienie Wcielenia, a każdy ze wspomnianych momentów pogłębiania świadomości wiary chrystologicznej jest potwierdzeniem autentyczności tego historiozbawczego wydarzenia wraz z jego odniesieniem zbawczym. Tak więc I Sobór Nicejski jest obroną Bóstwa Chrystusa, I Sobór Konstantynopolski – to uznanie Jego autentycznego i całkowitego człowieczeństwa, Sobór Efeski stanowi moment stwierdzenia jedności dwóch natur w Osobie Chrystusa, a Chalcedoński to określenie jedności w rozróżnieniu tych natur. Rozwinięciem i uzupełnieniem tego ciągu pogłębiania świadomości wiary w Jezusa Chrystusa są sobory Konstantynopolski II, III oraz II Nicejski, a pogłębieniem refleksji jest cała następująca później teologia.

²⁶ Por. tamże, s. 86.

²⁷ Por. tamże, s. 74.

Z tego zestawienia wyłania się całościowy obraz Jezusa Chrystusa, prawdziwego Boga i prawdziwego człowieka, Zbawiciela uniwersalnego i ostatecznego. Uznanie Go za takiego znajduje swój fundament w Jego słowach i czynach poświadczonych przez źródła biblijne, które w kerygmie o Chrystusie przekazują istotę prawdy o Nim. Kościół przeżywając tę prawdę, dociera do pełni jej sensu, dokonując przekładu kerygmy na język teologii spekulatywnej, co jest jednocześnie otwarciem się na otaczającą kulturę. Można więc stwierdzić, że Wcielenie Syna Bożego, które dokonało się w historii, i zostało wiernie odczytane i zrozumiane przez Kościół oraz przez tenże Kościół jest przekazywane w *credo*, stanowi spójny fundament uznania w Jezusie Chrystusie jedyne, powszechnego i ostatecznego Zbawiciela²⁸. Pytanie o podstawy jedyności Chrystusa jest tym bardziej zasadne, gdy mamy do czynienia z wyraźnie dostrzegalnym dziś pluralizmem religijnym, gdy coraz bardziej aktywne stają się sekty i religie niechrześcijańskie, szczególnie azjatyckie²⁹, a także upowszechniają się tezy pluralistycznej teologii religii³⁰. To wszystko sprawia, że postrzeganie Jezusa Chrystusa jako Zbawiciela również zaczyna przybierać różne formy. Bywa On uznawany za Zbawiciela ekskluzywnego, konstytutywnego, normatywnego, relatywnego lub fakultatywnego³¹.

2.4. ZBAWCZE ZNACZENIE CHRYSTUSA BIBLIJNO-EKLEZJALNEGO DZIŚ

Podstawową kwestię tego etapu naszych rozważań można wyrazić w formie pytania: na czym polega zbawienie dokonane przez Chrystusa i jakie pociąga za sobą konsekwencje dla człowieka współczesnego? Tak, jak nie można – według

²⁸ A. Amato tak syntetyzuje tę myśl: “La fede nel Cristo biblico-ecclesiale, così come ci viene consegnata nel «credo» della vivente tradizione della Chiesa, è ben riassunta nella dottrina dell’incarnazione del Figlio di Dio. Essa non è il risultato di una speculazione umana, più o meno tardiva e più o meno rispondente all’essenza del cristianesimo; rappresenta, invece, l’evento centrale della storia della salvezza dell’uomo in Cristo” (tamże, s. 387). Por. także K. Góźdź, *Jezus Chrystus – uniwersalny Zbawiciel*, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*, red. M. Rusecki, E. Pudelko, Lublin 1994, s. 79-90; tenże, *Jedność i powszechność tajemnicy zbawczej Jezusa Chrystusa*, w: *Wokół deklaracji Dominus Iesus*, red. M. Rusecki, Lublin 2001, s. 85-97.

²⁹ Zob. tamże, s. 587. Na temat fascynacji religiami azjatyckimi zob. H. Bürkle, *La scoperta di alternative religiose nelle tradizioni asiatiche*, w: *Le mediazioni partecipate e l’unica mediazione di Cristo*, a cura di M. Serretti, Roma 2004, s. 77-92.

³⁰ Na temat pluralistycznej teologii religii zob. *Unicità e universalità di Gesù Cristo. Il dialogo con le religioni*, red. M. Serretti, Cinisello Balsamo (Milano) 2001; Z. Kubacki, *Jedność Jezusa Chrystusa. O jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa w kontekście chrześcijańskich teologii religii*, Warszawa 2005, s. 119-194; P. Plata OSA, *The Appel to the Trinity in Contemporary Theology of Interreligious Dialogue*, Leuven 2007.

³¹ Por. A. Amato, *Gesù il Signore...*, op. cit., s. 588-591.

A. Amato – postawić Jezusa Chrystusa na równi z innymi, którzy się uważają lub są uważani za pośredników zbawienia, czy zbawców, bo jest On jedyny i niepowtarzalny, tak również zbawienie przez Niego ofiarowane człowiekowi jest uniwersalne i nieporównywalne z żadną jego namiastką. Chrześcijaństwo tym się różni od religii niechrześcijańskich, że jego centrum stanowi wydarzenie Chrystusa (*l'evento-Cristo*). Jak stwierdza Amato, wydarzenie to wyjaśnia samo siebie, albo, innymi słowy, dokonuje samowyjaśnienia³². Chrystus nie tylko *daje* zbawienie, ale *jest* Zbawieniem. Można więc stwierdzić, że chrześcijaństwo nie przeciwstawia się innym religiom. Ono je przekracza, gdyż między wspomnianymi religiami a chrześcijaństwem pojawia się skok jakościowy, czego przyczyną jest wydarzenie Jezusa³³. Konsekwentnie do tego, co zostało powiedziane dotychczas, należy uznać wyjątkową i nieredukowalną rolę Kościoła w dziele zbawienia. Zgodnie ze stwierdzeniem II Soboru Watykańskiego, Kościół jest „powszechnym sakramentem zbawienia” (LG 48). Myśl tę, pogłębiającą przez deklarację *Dominus Iesus*, podejmuje A. Amato³⁴. Kościół, który jest nieodzowny w przechowywaniu i przekazywaniu prawdy o Jezusie Chrystusie, jest też znakiem i nośnikiem Jego zbawienia.

Prawdziwość i jedyność zbawienia danego przez Jezusa Chrystusa sprawia, że nie jest ono ukierunkowane jedynie na przyszłość, ale ogarnia również teraźniejszość człowieka. Przenika ono rzeczywistość ludzką na tyle, że nabiera ona wymiaru chrystologicznego. Jak stwierdza nasz teolog, poznanie chrystologiczne przechodzi tutaj w doświadczenie. Historia Jezusa wtedy właśnie osiąga swój cel, kiedy staje się naszym udziałem. Chrystus jest „formą”, która zawiera w sobie całą treść zbawienia. Chrześcijanin zaś powinien pozwolić się przez Niego formować³⁵. Życie chrześcijanina staje się wówczas życiem w Chrystusie. Jako przykłady chrystokształtności i chrystocentryzmu życia A. Amato prezentuje świętych, a jednocześnie myślicieli chrześcijańskich, począwszy od św. Pawła i św. Augustyna, poprzez Mikołaja Cabásilasa, Aniełę z Foligno, Katarzynę ze Sieny, Ignacego Loyolę, Teresę z Avila, Jana od Krzyża, Ludwika M. Grignion

³² Właściwie, tłumacząc dosłownie, powinniśmy używać tu terminu „wydarzenie-Chrystus”. Wydarzenie wydaje się tu utożsamiać z osobą, co wskazuje na realizm, a jednocześnie na absolutny charakter Wcielenia. Stwierdzenie, że wydarzenie to wyjaśnia samo siebie (*si autogiustifica*), wskazuje na to, iż nie potrzebuje ono argumentów na potwierdzenie swojej jedyności i wyjątkowości, gdyż są one w nim zawarte.

³³ Amato wyraża to w następujący sposób: “Solo Gesù Cristo è la Luce, la Salvezza, la Grazia. Non c'è opposizione tra religioni non cristiane (con il loro senso del mistero santo, della preghiera, della moralità, delle buone opere, dello sforzo ascetico e delle grazie mistiche) e cristianesimo: c'è trascendimento, salto qualitativo determinato unicamente dall'evento Cristo, che è accettato sì per fede, ma per una fede storicamente motivata” (tamże, s. 600).

³⁴ Por. tenże, *Gesù, identità del cristianesimo...*, op. cit., s. 91.

³⁵ Por. A. Amato, *Gesù il Signore...*, op. cit., s. 613-615.

de Montfort, aż po Edytę Stein³⁶. Wprawdzie przytoczone przez niego przykłady sięgają bliższej lub dalszej przeszłości, ale chrystocentryzm życia pozostaje dla chrześcijan zadaniem zawsze aktualnym.

Pytaliśmy pytanie o sens zbawienia dzisiaj. Razem z A. Amato możemy odpowiedzieć, że sens ten pozostaje zawsze taki sam, ponieważ jest ponadczasowy. Chrystus poznawany teologicznie i doświadczany egzystencjalnie otwiera człowieka na pełnię prawdy o nim samym. Amato pisze: „Jeżeli Wcielenie Słowa odkrywa prawdę o człowieku, to nasze uświęcenie w Synu staje się wypełnieniem naszej prawdy. Uświęcenie oznacza autentyczne człowieczeństwo, a nasze życie staje się, w pewien sposób, przedłużeniem człowieczeństwa Jezusa”³⁷.

PODSUMOWANIE

Może się wydawać, że przedstawiona tutaj koncepcja Chrystusa biblijno-eklezyjnego, którą Angelo Amato przyjmuje jako osnowę swej myśli chrystologicznej, nie jest niczym nowym, ani odkrywczym. Przeciwnie bez rzetelnego odwołania się do źródeł biblijnych i ich eklezyjnej releksji nie może być solidnej chrystologii. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że często za zasłoną oczywistych przesłanek mogą się kryć określone schematy filozoficzne, które, apriorycznie przyjęte, bardziej niż nauka Kościoła ukierunkowują myśl chrystologiczną. Amato ośmiela się zaproponować chrystologię z jednej strony tradycyjną, ściśle związaną z wielowiekową myślą teologiczną Kościoła, ale z drugiej strony otwartą na współczesną kulturę. Przyjęta przez niego zasada Chrystusa biblijno-eklezyjnego pozwala mu podejmować dialog ze światem bez niebezpieczeństwa ustępstw, czy tanich kompromisów.

SOMMARIO

La cristologia in ogni tempo ed in ogni spazio culturale, per esprimersi nel modo genuino e integrale, deve trovare una concreta prospettiva di ricerca. Il problema basilare di alcune cristologie è l'effettivo primato di uno schema filosofico scelto a priori che orienta tutto il discorso teologico sul dato teologico. Per evitare quel problema e assicurare una prospettiva sicura il nostro autore, arcivescovo Angelo Amato, propone applicare alla cristologia la regola del Cristo biblico-ecclesiale. Secondo lui ci sono quattro elementi fondamentali per una comprensione di quella regola: la storia di Gesù Cristo; la continuità tra il Gesù della storia ed il Cristo della fede; la confessione di Gesù Cristo come il salvatore unico e assoluto; la rilevanza salvifica del Cristo biblico-ecclesiale oggi. Nel com-

³⁶ Zob. Tenże, *Gesù, identità del cristianesimo...*, s. 287-412.

³⁷ “Se l’incarnazione del Verbo svela la verità dell’uomo, allora la nostra santificazione nel Figlio diventa il compimento della nostra verità. Santificazione significa umanità autentica e la nostra vita diventa, in un certo modo, un prolungamento dell’umanità di Gesù” (tenże, *Gesù il Signore...*, op. cit., s. 615).

pleto discorso cristologico Amato cerca di applicare detta regola spiegando, prima di tutto perché il Cristo non è una invenzione astorica, ma un personaggio storico reale. In seguito mostra che il Cristo annunciato e vissuto dalla Chiesa è l'autentico Gesù storico e non invece una sua trasformazione dogmatica. Dopo spiega, su che cosa si basa il riconoscimento di Gesù Cristo come salvatore assoluto e definitivo, per passare poi alla questione: in che cosa consiste la salvezza apportata da Cristo?